



Original Research

## The Border Between Individual Independence and Marital Duties: Re-evaluating Damages Due to Non-Compliance in Iranian Family Law

Esmail Shirzad<sup>1</sup>, Fatemeh Mahdavi<sup>2\*</sup>

1 Student of Master's Degree in Private Law, Department of Law, Ahrar Institute of Higher Education, Rasht, Iran.

2 Assistant Professor of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Department of Theology, Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Humanities, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

Article ID: ahrar-53268

<p><b>Received:</b> January 28 ,2025</p> <p><b>Accepted:</b> March 21 , 2025</p> <p><b>Available online:</b> March 21 , 2025</p> <p><b>Keywords:</b> Compliance, Human Dignity, Non-compliance, Individual Independence, Damages Due to Non-compliance, Family Law</p> <p><b>Main Subjects:</b> Family Law</p>	<p><b>Abstract</b></p> <p>The established jurisprudential, legal, and customary rules hold that Tamkin (compliance) is one of the core concepts in Iranian Family Law, always accompanied by enforcement mechanisms such as the forfeiture of maintenance (nafaqah) and the possibility of judicial compulsion. This enforcement, rooted in Twelver Shia jurisprudence, is based on a relative understanding of the roles and duties of spouses, which contrasts with the concept of individual independence, a notion directly linked to will, choice, and human dignity. The present research, adopting an analytical-critical approach, re-examines the damages resulting from non-compliance (Adam-e Tamkin) in light of individual independence. It hypothesizes that non-compliance is not always a breach of marital duty and can, in certain cases, manifest as the exercise of the legitimate right to individual independence. The study further points out that, in addition to the dichotomous model of non-compliance, it serves to clarify the distinction between rights and duties, indicating that integrating compliance as an absolute duty does not preclude individual independence. This research investigates the boundary between individual independence and marital obligations, emphasizing the damages arising from non-compliance within Iranian Family Law. The objective of the research is to analyze the conflict between the rights of the spouses and the legal obligations stemming from marriage. The findings are based on descriptive-analytical study utilizing library resources and scholarly articles. The findings suggest that the Iranian legal system, when dealing with non-compliance, adopts a more duty-centric approach and pays less attention to individual independence. The research conclusion indicates the necessity of revisiting the concept of compliance and its resulting damages with a balanced and human-centered approach. From a legal perspective, marriage is not merely an emotional and ethical bond but a legal institution with binding effects and consequences that regulate the mutual rights and duties of the spouses. However, the interpretation of these duties should not lead to the disregard of the independent personality and free will of either party. In contemporary family law, attention has been drawn to the balance between the individual rights of spouses and the obligations arising from shared life, as a criterion for achieving family justice. Within this framework, the concept of compliance should not be perceived solely as an inflexible duty but must be interpreted in light of the social circumstances of the spouses.</p>
--	--

\*Corresponding Author: Fatemeh Mahdavi

**Address:** Assistant Professor of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Department of Theology, Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Humanities, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

**Email:** [fa.mahdavy@iau.ac.ir](mailto:fa.mahdavy@iau.ac.ir)



## Extended Abstract

### 1. Introduction

The Iranian legal system has traditionally been based on the division of roles and duties between spouses. Within this framework, "compliance" (Tamkin) is recognized as the most important duty of the wife, and non-compliance is termed "rebelliousness" (Nushuz), labeling the woman as "rebellious," which carries significant legal consequences. Article 1108 of the Civil Code stipulates the forfeiture of alimony as a direct legal enforcement for non-compliance in all cases. However, questions remain regarding whether marital duties, particularly the concept of individual independence, are considered contradictory. Furthermore, are the damages and legal enforcement mechanisms arising from non-compliance legally significant regardless of their underlying motivation and rationale? Answering these questions requires a conceptual re-evaluation of the structure of family law. Moreover, a significant portion of the legal challenges concerning compliance does not stem from a lack of regulations but rather from theoretical ambiguity in distinguishing between rights and duties.

### 2. Theoretical Framework

Ambiguity has led to one spouse exercising a right being mistakenly interpreted as an absolute duty on the other party. The family institution, as one of the most fundamental social institutions, has always been the intersection of reciprocal rights and duties of husband and wife. In Iranian family law, spousal relationships are regulated not only by affections and ethics but also by binding legal rules. One of the most important concepts in this area is the concept of "compliance" (Tamkin) and its legal consequences. Legally, marriage is not merely an emotional and ethical bond but a legal institution with binding effects and consequences that organizes the reciprocal rights and duties of spouses. However, the interpretation of these duties should not be such that it ignores the independent personality and free will of each party. In contemporary family law, attention to the balance between the individual rights of spouses and the obligations arising from marital life has been emphasized as one of the criteria for realizing family justice. In this framework, the concept of compliance should not be regarded merely as an inflexible duty but must be interpreted in light of the social conditions of the spouses.

### 3. Methodology

The study was conducted descriptively-analytically using library sources and scientific studies. The findings indicate that the concept of "compliance" (Tamkin) in Iranian law retains a traditional nature, and the individual independence of spouses, particularly women, is rarely considered within it.

### 4. Results & Discussion

This study examined the boundary between individual independence and marital duties within Iranian Family Law. The research was conducted using a descriptive-analytical method, relying on library sources and scientific literature. The findings indicate that the concept of Tamkin (compliance) in Iranian law still possesses a traditional character, while the individual independence of spouses, particularly women, is given little consideration. The results suggest that claiming damages for non-compliance, if it ignores individual and psychological circumstances, can lead to a violation of human dignity. Therefore, a re-evaluation of this area is necessary, one that is grounded in the concept of



individual independence, which is intrinsically linked to the obligation to preserve human dignity. It is recommended that the legislator and judicial courts adopt a balanced approach by recognizing individual independence as a criterion for determining non-compliance. This would ensure the preservation of the family institution while simultaneously protecting the individual rights of spouses. The family institution, recognized as one of the most fundamental social and cultural entities, has seen its role questioned in Iranian law. Historically, compliance (Tamkin) has been established as a legal concept in Iran, consistently accompanied by enforcement mechanisms such as the forfeiture of alimony and the possibility of judicial compulsion.

### 5. Conclusions & Suggestions

This study takes an analytical and critical approach to the acceptance of damages arising from non-compliance in light of individual independence. It proposes the hypothesis that non-compliance does not always constitute a distinction from marital duties; rather, in some cases, it can be an expression of exercising the legitimate right of individual independence. Furthermore, the study points out that in addition to the distinguishing pattern of non-compliance, the explanation of the difference between a right and an obligation, and clarifying that understanding Tamkin as an absolute duty stems from a conceptual confusion between the individual rights of spouses and the legal obligations arising from marriage, is necessary. The methodology is based on empirical analysis, library studies, and scientific articles. The findings suggest that the Iranian legal system, when dealing with non-compliance, adopts a more duty-oriented approach regarding the individual rights of husband and wife, and a balanced, human-centered approach is recommended.



## مرز میان استقلال فردی و تکالیف زناشویی؛ بازاندیشی خسارت‌های ناشی از عدم تمکین در حقوق خانواده ایران

اسماعیل شیرزاد<sup>۱</sup>، فاطمه مهدوی<sup>۲\*</sup>

۱ دانشجوی کارشناس ارشد حقوق خصوصی، گروه حقوق، موسسه آموزش عالی احرار، رشت، ایران.

۲ استادیار فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه الهیات، فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده علوم انسانی، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران.

کد مقاله: ahrar-53268	
<b>تاریخ دریافت:</b>	<b>چکیده</b>
۸ بهمن ۱۴۰۳	<p>قواعد فقهی، قانونی و عرفی شکل گرفته است که تمکین، به عنوان یکی از مفاهیم حقوق خانواده در نظام حقوقی ایران است که همواره با ضمانت اجرایی چون سقوط نفقه و امکان الزام قضایی همراه بوده است. این ضمانت اجرا که ریشه در فقه امامیه دارد مبتنی بر درک نسبی از نقش ها و تکالیف زوجین است که در مقابل مفهوم استقلال فردی مفهومی است که مستقیماً با اراده، اختیار و کرامت انسانی پیوند خورده است. پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی — انتقادی به بازاندیشی خسارت های ناشی از عدم تمکین بر پرتو استقلال فردی می پردازد و این فرضیه را مطرح می کند که عدم تمکین در همه موارد الزاماً نقض تکلیف زناشویی نبوده و در برخی موارد می تواند جلوه ای از اعمال حق مشروع استقلال فردی باشد، و به اینکه اشاره دارد که علاوه بر الگوی تفکیکی عدم تمکین، در تبیین تفاوت حقوق و تکلیف و نشان دادن این است که تلفیق تمکین به عنوان تکلیف مطلق، مانعی برای استقلال فردی نیست. این پژوهش به بررسی مرز میان استقلال فردی و تکالیف زناشویی با تأکید بر خسارت های ناشی از عدم تمکین در حقوق خانواده ایران می پردازد. هدف تحقیق، تحلیل تعارض میان حقوق زوجین و الزامات قانونی ناشی از ازدواج است. یافته ها مطالعه توصیفی-تحلیلی وبا استفاده از منابع کتابخانه ای ومقالات علمی انجام شده است. یافته ها نشان میدهد که نظام حقوقی ایران در برخورد با عدم تمکین، بیشتر رویکردی تکلیف محور دارد و استقلال فردی را کمتر مورد توجه قرار میدهد. نتیجه گیری تحقیق حاکی از ضرورت بازنگری در مفهوم تمکین و خسارت های ناشی از آن با رویکردی متوازن و انسان محور است. از منظر حقوقی ازدواج نه تنها یک پیوند عاطفی و اخلاقی بلکه یک نهاد حقوقی با آثار و پیامدهای الزام آور است که حقوق و تکالیف متقابل زوجین را سامان می دهد. با این حال تفسیر این تکالیف نباید به گونه ای باشد که نادیده گرفتن شخصیت مستقل و اراده آزاد هریک از طرفین شود. در حقوق خانواده معاصر با توجه به تعادل میان حقوق فردی زوجین و الزامات ناشی از زندگی مشترک، به عنوان یکی از معیارهای تحقق عدالت خانوادگی مورد تأکید قرار گرفته است. در این چارچوب، مفهوم تمکین نباید صرفاً به عنوان یک تکلیف غیر قابل انعطاف تلقی شود بلکه لازم است در پرتو شرایط اجتماعی زوجین تفسیر گردد.</p>
<b>تاریخ پذیرش:</b>	
۱ فروردین ۱۴۰۴	
<b>تاریخ انتشار:</b>	
۱ فروردین ۱۴۰۴	
<b>کلیدواژه ها:</b>	
تمکین	
، کرامت انسانی	
، عدم تمکین	
، استقلال فردی	
، خسارت ناشی از عدم تمکین	
، حقوق خانواده	
<b>موضوعهای موضوعی:</b>	
حقوق خانواده	

نویسنده مسئول: فاطمه مهدوی

آدرس: استادیار فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه الهیات، فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده علوم انسانی، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران.

ایمیل: [fa.mahdavy@iau.ac.ir](mailto:fa.mahdavy@iau.ac.ir)



## ۱- مقدمه

نظام حقوقی ایران، بطور سنتی بر تقسیم نقش‌ها و تکالیف زوجین مبتنی بوده است که در این چارچوب، تمکین بعنوان مهم‌ترین تکلیف زن شناخته شده و عدم تمکین، تحت عنوان نشوز و زن ناتزّه شناخته می‌شود که آثار حقوقی قابل توجهی به دنبال دارد، که ماده ۱۱۰۸ قانون مدنی، سقوط نفقه را بعنوان ضمانت اجرای مستقیم اجرای عدم تمکین در همه موارد آیا تکلیف زناشویی به ویژه استقلال فردی متعارض محسوب کند؟ و آیا خسارت‌ها و ضمانت اجرایی ناشی از عدم تمکین، بدون توجه انگیزه و مبنای آن موضوع قابل توجه حقوقی است یا خیر؟

پاسخ به این پرسش‌ها مستلزم باز اندیشی مفهومی در ساختار حقوق خانواده است. همچنین بخش‌های قابل توجهی از چالش‌های حقوقی مربوط به تمکین نه ناشی از کمبود مقررات بلکه محصول ابهام نظری در تمایز میان حق و تکلیف است. ابهامی که منجر گردیده اعمال یک حق توسط یکی از زوجین به اشتباه به عنوان تکلیف مطلق طرف مقابل تفسیر شود و نهاد خانواده به عنوان یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی، همواره محل تلاقی حقوق و تکالیف متقابل زن و شوهر بوده است. در حقوق خانواده ایران، روابط زوجین نه تنها بر عطا و اخلاق، بلکه براساس قواعد حقوقی الزام آور تنظیم می‌شود. یکی از مهمترین مفاهیمی که در این حوزه مطرح است، مفهوم «تمکین» و آثار حقوقی ناشی از آن است. از منظر حقوقی ازدواج نه تنها بر پیوند عاطفی و اخلاقی بلکه یک نهاد حقوقی با آثار و پیامدهای الزام آور است که حقوق و تکالیف متقابل زوجین را سامان می‌دهد. با این حال تفسیر این تکالیف نباید به گونه‌ای باشد که منجر به نادیده گرفتن شخصیت مستقل و اراده آزاد هر یک از طرفین شود. در حقوق خانواده معاصر، توجه به تعادل میان حقوق فردی زوجین و الزامات ناشی از زندگی مشترک به عنوان یکی از معیارهای تحقق عدالت خانوادگی مورد تأکید قرار گرفته است. در این چارچوب، مفهوم تمکین نباید صرفاً به عنوان یک تکلیف غیر قابل انعطاف تلقی شود بلکه لازم است در پرتو شرایط اجتماعی زوجین تفسیر گردد.

در این چارچوب، مفهوم تمکین نباید صرفاً یک تکلیف صوری و غیرقابل انعطاف تلقی شود، بلکه الزاماتی که در پرتو شرایط اجتماعی یکی روانی و کنترلی زوجین تفسیر گردیده، توجیهی بر این ملاحظات میتواند موجب شود که ابزارهای حقوقی به جای حمایت از خانواده، عاملی برای فشار و نابرابری تبدیل شوند. از این رو، بررسی رابطه میان استقلال فردی و تکالیف زناشویی از منظر حقوق خانواده ایران ضرورتی انکار ناپذیر برای پاسخگویی به نیازهای جامعه امروز محسوب میشود.

حقوق خانواده ایران، به ویژه در بحث عدم تمکین، بیشتر بر تکالیف راتوبویی تمرکز دارد و در بسیاری از موارد، استقلال فردی همسران به ویژه زنان، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. مطالبه خسارت ناشی از عدم تمکین، از جمله موضوعاتی است که میتواند استقلال فردی را تحت تأثیر قرار دهد و مرز میان حق فردی و تکالیف زناشویی را مخدوش سازد.

مسئله اصلی تحقیق این است که حد و مرز میان استقلال فردی زوجین و تکالیف زناشویی در نظام حقوقی ایران چگونه تعیین میشود و آیا رویکرد فعلی در جبران خسارتهای ناشی از عدم تمکین، با اصل استقلال فردی سازگار است یا خیر؟

در این راستا، دو سؤال اساسی مطرح میشود

استقلال فردی در روابط زناشویی تا چه حد در حقوق خانواده ایران به رسمیت شناخته شده است؟

آیا امکان باز اندیشی در مفهوم و آثار حقوقی عدم تمکین با رویکردی متوازن میان استقلال فردی و تکالیف زناشویی وجود دارد؟

اهمیت این تحقیق در آن است که با تحلیل دقیق مقررات و رویه های حقوقی، میکوشد تعادلی منطقی میان حقوق فردی و تکالیف خانوادگی ایجاد کند و از نگاه صرفاً تکلیف محور فاصله بگیرد.

## ۲- پیشینه

- تقی زاده و همکاران (۱۳۸۹)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی آثار حقوقی عدم تمکین در حقوق خانواده ایران»، به تحلیل حقوقی عدم تمکین در حقوق خانواده ایران پرداخته‌اند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که عدم تمکین در نظام حقوقی ایران نه تنها آثار حقوقی برای زوجین به همراه دارد، بلکه ممکن است موجب ایجاد مشکلاتی در فرآیندهای حقوقی مرتبط با طلاق و جدا شدن زوجین نیز شود. همچنین آن‌ها به این اشاره کردند که باید سازوکارهای جدیدی برای برخورد با این وضعیت در نظر گرفته شود تا حقوق فردی طرفین محفوظ بماند.

- حسینی (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان «استقلال فردی زن در نظام حقوقی ایران»، مفهوم استقلال فردی زن را مورد تحلیل قرار داد، او به نقد محدودیت‌های قانونی موجود بر استقلال زنان در قوانین خانواده پرداخت و نشان داد که این محدودیت‌ها غالباً به دلیل ساختارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران است. نتیجه‌گیری او این بود که اصلاحاتی در قوانین خانوادگی ایران برای ارتقاء استقلال فردی زنان ضروری است.

- محمدی و رضایی (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای با عنوان «خسارت ناشی از نقش تکالیف زناشویی»، به بررسی مسئولیت‌های مالی و جبران خسارت ناشی از نقض تعهدات زناشویی پرداخته‌اند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که مطالبه خسارت در صورت نقض تکالیف زناشویی باید به صورت کاملاً شخصی و بر اساس شرایط اجتماعی و اقتصادی زوجین انجام شود تا عدالت رعایت گردد.

- جعفری (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تعارض‌های موجود میان تمکین و حقوق بنیادین زوجین»، به ویژه حقوق زنان، تضاد پیدا می‌کند. پژوهش نشان داد که در قانون گذاری‌های جدید، باید تمهیدات ویژه‌ای برای حفظ کرامت انسانی لحاظ شود.

- زارعی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان «بازخوانی مفهوم نشوز در حقوق خانواده ایران با رویکرد عدالت ترمیمی»، به بررسی مفهوم نشوز در حقوق ایران پرداخت و از زاویه رویکردهای ترمیمی بیشتر استفاده کند. او به این نتیجه رسید که نظام حقوقی ایران باید تلاش کند تا از رویکردهای ترمیمی بیشتر استفاده کند، به ویژه در برخورد با مواردی که در آن‌ها حقوق فردی طرفین نادیده گرفته می‌شود.



- احمدی (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای با عنوان «تمکین و حدود الزام قانونی آن در پرتو کرامت انسانی»، به محدودیت‌های قانونی تمکین و تناقضات موجود میان قوانین و کرامت انسانی پرداخته‌اند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که در شرایط کنونی، قوانین تمکین باید با توجه به کرامت انسانی و حقوق فردی بازنگری شوند تا عدالت جنسیتی در آن‌ها رعایت شود.

- نوری و یوسفی (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل تطبیقی تمکین در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی حقوق بشر»، تمکین را در مقایسه با اسناد بین‌المللی حقوق بشر مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که در بسیاری از موارد، حقوق زنان در خصوص تمکین با اسناد بین‌المللی در تضاد است و باید تغییراتی در قوانین ایران صورت گیرد.

- میرزایی (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان «مسئولیت مدنی ناشی از نقض تعهدات غیرمالی در روابط زوجین»، به تحلیل مسئولیت‌های مدنی ناشی از نقض تعهدات غیرمالی مانند عشق، احترام، و وفاداری پرداخت. او نتیجه گرفت که باید در قوانین ایران برای این نوع تعهدات نیز جبران خسارت‌های لازم پیش‌بینی شود.

- احمدی (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای مشابه به مقاله قبلی، بر این نکته تأکید کرد که تمکین و الزامات قانونی آن باید در پرتو کرامت انسانی و آزادی‌های فردی ارزیابی شود. او به این نتیجه رسید که قوانین موجود در این زمینه نیاز به بازنگری و تطبیق با استانداردهای بین‌المللی دارند.

- صادقی (۱۴۰۳)، در مقاله‌ای با عنوان «تمکین، استقلال فردی و تحولات رویه قضائی»، به بررسی تحولات جدید در رویه قضائی در ارتباط با تمکین پرداخت. او نشان داد که در سال‌های اخیر، دادگاه‌ها نسبت به برخی احکام تمکین تغییراتی ایجاد کرده‌اند که به نفع استقلال فردی زنان است. نتیجه‌گیری او این بود که این تحولات می‌تواند به روندی مثبت در جهت تحقق حقوق فردی در حقوق خانواده ایران منجر شود.

### ۳- تمکین

تمکین در لغت به معنای فرمان برداری و فراهم کردن امکان پیروی است. در اصطلاح حقوقی خانواده تمکین به انجام وظایف زناشویی از سوی زن اطلاق می‌شود. تمکین عام شامل سکونت در منزل مشترک و تبعیت از شوهر که ریاست خانواده بر عهده اوست.

و تمکین خاص، ناظر به روابط زناشویی می‌باشد. در تحلیل نسبی تمکین به عنوان تکلیف مطلق زن و حق غیر مشروط شوهر تلقی شده است. این برداشت مبتنی بر نوعی تطابق کامل میان حق و تکلیف است. گویی هرگاه شوهر حق تمکین دارد زن مکلف به تمکین بی قید و شرط است. این تلقی از منظر قابل نقد است چرا که تمکین ماهیتی استیفایی دارد نه سلیقه آمیز و استیفای حق، مقید به شرایط عقلایی عرفی و انسانی است.

هیچ حقی نمیتواند مستلزم سلب کامل اختیار بدنی و روانی طرف مقابل باشد در نتیجه تمکین را نمیتوان تکلیفی مطلق و فارغ از شرایط فردی و انسانی تلقی کرد. نظریه عمومی حقوق، «حق استیفایی» است که قانون برای شخص به رسمیت میشناسد و به او امکان استیفاء یا



مطالبه را می دهد. درحالی که «تکلیف» الزام قانونی به انجام یا ترک فعل معین است. هرچند در بسیاری از روابط حقوقی، حق یک شخص یا تکلیف شخص دیگر همراه است، اما این هم پوشانی مطلق و بدون قید نیست.

#### ۴- عدم تمکین نشوز

نشوز در رویه غالب؛ تنها به زن نسبت داده می شود و ضمانت اجرای آن سقوط نفقه است. این رویکرد از منظر برابری در تعهدات قراردادی و عدالت توزیعی قابل نقد جدی است. چرا که در واقع تمکین از حقوق استیفای مقید است نه حقوق اقتضای الزام مطلق، هرچا حق مستلزم تسلط بر جسم و روان انسان دیگر شود باید با حساسیت متفاوت تفسیر گردد. زیرا انسان موضوع حق نیست بلکه صاحب حق است.

در تحلیل سنتی، تمکین به عنوان تکلیف مطلق زن و حق غیرمشروط شوهر تلقی شده است. این برداشت مبتنی بر نوعی تطابق کامل میان حق و تکلیف است؛ گویی هرگاه شوهر حق تمکین دارد زن مکلف به تمکین بی قید و شرط است.

#### ۵- استقلال فردی

استقلال فردی مفهومی است بر خواسته از اصل کرامت انسانی و به حق فرد در تصمیم گیری آزادانه نسبت به بدن، اراده و سلامت زیستی شخص اشاره دارد که این استقلال با استناد به عقد نکاح کامل ساقط نمی شود. حد ذاتی تکلیف قراردادی را مشخص می کند و مانع تبدیل به سلطه می شود. از این منظر هر تکالیف زناشویی از جمله تمکین باید در چارچوب حفظ حداقلی از استقلال فردی تفسیر شود. در تفسیری که شوهر بر ریاست خانواده بر عهده اوست.

نکته مهم آن است که استقلال فردی به معنای نفی مطلق تکالیف زناشویی نیست بلکه به معنای تفسیر این تکالیف در چارچوب حفظ حداقل اختیار انسانی است. از این منظر، هر گاه اجرای تکلیف زناشویی مستلزم تحمل ضرر جدی جسمی، روانی یا حیثیتی باشد می توان آن را از قلمرو تعهد، الزام آور دانست.

#### ۶- خسارت ناشی از عدم تمکین

خسارت ناشی از عدم تمکین به زیانهای مادی یا معنوی میشود که در اثر عدم ایفای تکالیف زناشویی به طرف مقابل وارد می شود. مشروعیت این خسارت ها محل بحث و اختلاف نظر میان حقوقدانان است. علاوه بر مفاهیم بنیادی که پیش تر مورد بررسی قرار گرفت، تبیین دقیق ترجمانگاه مفهومی تمکین، استقلال فردی و نسبت آنها با یکدیگر ضروری است. در حقوق خانواده ایران بسیاری از چالش ها نه به فقدان نص قانونی، بلکه از تفسیرهای موسع و غیرمنعطف مفاهیم کلیدی ناشی می شود. از منظر تحلیلی، تمکین را می توان در زمره تعهدات ناشی از



عقد دانست که ماهیتی خاص و متفاوت از تعهدات مالی یا قراردادی صرف دارد. این تعهدات مستقیم با جسم، روان و کرامت انسانی نمی تواند همانند سایر تعهدات الزام آور تلقی شود. در نظریه نوین حقوق خصوصی، تعهداتی که با شخصیت انسانی در ارتباط مستقیم هستند، همواره با محدودیت های اخلاقی و عقلانی همراه اند و قابلیت اجبار مطلق طرفین مقابل ندارند. در مقابل، مفهوم استقلال فردی به عنوان یکی از دستاوردهای حقوق بشر و حقوق خصوصی مدرن، ناظر بر شناسایی انسان به عنوان فاعل مختار و صاحب اراده مستقل است. این مفهوم، حتی در روابط قراردادی پایبند مدت و ضامن نتایج اجرای آن می شود که رابطه حقوقی به رابطه سلب و تبعیت یک سویه تبدیل گردد.

## ۷- بحث اصلی

در بررسی مرز میان استقلال فردی و تکالیف زناشویی، باید توجه داشت که هیچ یک از این دو مفهوم نباید به طور مطلق بر دیگری غلبه کند. حقوق خانواده ایران عمدتاً بر حفظ بنیان خانواده تأکید دارد، اما این امر نباید نادیده گرفتن حقوق زوجین منجر شود. تحلیل مقررات حقوقی زوجین نشان میدهد که نظام حقوقی ایران در بحث عدم تمکین، بیشتر به ضمانت اجرای مالی توجه داشته و استقلال فردی را کمتر لحاظ کرده است. این رویکرد میتواند منجر به تضییق حقوق انسانی، به ویژه در مواردی که عدم تمکین ناشی از شرایط خاص هرپویده را در نظر گرفت و از مطالبه خسارتهای غیرمنصفانه جلوگیری کرد. نوآوری تحقیق مقید به حقوق خصوصی، حتی در مواردی که تمکین را مستلزم تحقق در نتیجه اعمال مشروع اختیار فردی اعمال میشود، و نمیتواند منجر به تحمیل خسارت در نتیجه اعمال حق اختیار فردی شود.

سیانت از کرامت عدم تمکین به مثابه اعمال حق، نه نقش تکلیف در مواردی که تکلیف در مورد قفه حق حقوقی همواره مقید به حقوق طرفین در نتیجه اعمال حق اختیار فردی و حقوق متقابل زندگی مشترک، حقوقی است. او می تواند منجر به تضییق حقوق انسانی و حقوق عرفی او شود.

از سیانت از کرامت عدم تمکین عدم تمکین ناشی از:

- حفظ سلامت جسمی یا روانی
- به خشونت بارفتار تحقیر آمیز
- یا اعمال اختیار مشروع بدنی

باشد. نمیتوان آن را نقض تکلیف تلقی کرد. در این موارد، آن ها از انجام تکلیف تلفیقی خود استفاده کرده است. در تحلیل تحولات اجتماعی گسترده، همچنان متأثر از رویکردهای سنتی محض محور است. این الگوها ممکن است از زندگی زناشویی متعارف با یک تکلیف یک جانبه تفسیر گردد. بررسی رویه قضایی نشان میدهد که در بسیاری از موارد، عدم تمکین مطلق، آن هم از منظر حقوقی، به صرف عدم تمکین رضایت بخش، منجر به ضمانت اجرایی می شود، که بر مبنای آن حقوق و تکالیف طرفین تضعیف می گردد.



تحلیل نظریه حق، تکلیف ناشی از تلقی سنتی از تمکین را ناشی از یکی انگاری حق استیفای شوهر و تکلیف زن به تمکین مطلق میدانند. در حالی که استقراء همواره مقید به عدم ورود ضرر ناروا و رعایت کرامت انسانی طرف مقابل است. اعمال حق، زمانی مشروع است که به سلب اختیار ذاتی و آزادی طرف مقابل منجر نشود.

از سوی دیگر، تحلیل خسارت مالی یا محرومیت اقتصادی به عنوان ضمانت اجرای عدم تمکین، در مواردی که زن از حقوق استقلال فردی استفاده کرده است، واجبات و مجازات گونه میشوند. این امر با اصول بنیادین حقوق خصوصی، از جمله اصل منع سوء استفاده از حق، همراه عدالت قراردادی آشکارتر دارد. همچنین تحلیل مبانی نظری و رویه قضایی نشان میدهد که تلقی مطلق از عدم تمکین منجر به نادیده گرفتن شرایط انسانی و انگیزه های مشروع شده است. مسئولیت مدنی ناشی از عدم تمکین، تنها زمانی قابل تصور است که سه رکن «نقض تعهد»، «ورود ضرر» و «رابطه سببیت» به طور همزمان احراز شود. در مواردی عدم تمکین ناشی از اعمال حق مشروع استقلال فردی اساساً حق تحقق نمی یابد و در نتیجه تحمیل خسارت مالی در چنین فروضی نه جبران ضرر بلکه نوعی مجازات پنهان محسوب میشود که با فلسفه مسئولیت مدنی در تعارض است.

پیشنهاد میشود محاکم قضایی، در دعاوی عدم تمکین، از رویکرد صرفاً شکلی فاصله گرفته و با استفاده از کارشناسی روان شناختی، مددکار اجتماعی، و بررسی سابقه رفتاری زوجین، به ارزیابی ماهوی رفتار زوجین در امکان تحقق عدم تمکین ناموجه از عدم تمکین مبتنی بر حق را فراهم کرده و از اعمال ضمانت اجراهای غیرمنصفانه جلوگیری میکنند.

این پژوهش نشان داد که عدم تمکین، مفهومی یکنواخت و مطلق نیست و تفسیر آن نیازمند توجه به شرایط انسانی، اجتماعی و اخلاقی هر پرونده است. پذیرش این رویکرد افق جدیدی برای تحول تدریجی و عقلانی حقوق خانواده ایران می گشاید. در نهایت خسارت ناشی از عدم تمکین نیز باید بر پرتو همین مفاهیم باز تعریف شود. خسارت در حقوق مدنی مبتنی بر نقض تعهد است و در صورتی قابل مطالبه است که تعهد به طور ناموجه و بدون عذر موجه نقض شده باشد. در اعمال حق استقلال فردی دارد. اساساً از شمول نفقه باطل نمی شود. تحلیل مقررات و رویه های قضایی اخیر نشان میدهد که تعامل میان استقلال فردی و تکالیف زناشویی هنوز در نظام حقوقی ایران با چالش مواجه است. علی رغم اینکه قانون مدنی و فقه امامیه، تمکین را به عنوان تکلیف زن و شوهر را به عنوان عدم تمکین تعریف کرده اند.



## ۸- نتیجه گیری

مرز میان استقلال فردی و تکالیف زناشویی در حقوق خانواده ایران مورد بررسی قرار گرفت. روش مطالعه به صورت توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای از مطالعات علمی انجام شد. بررسی‌ها نشان داد که مفهوم تمکین در حقوق ایران همچنان ماهیتی سنتی دارد و استقلال فردی زوجین به ویژه زنان، کمتر در آن لحاظ شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که مطالبه خسارت ناشی از عدم تمکین، در صورت بی توجهی به شرایط فردی و روانی، می‌تواند منجر به نقض کرامت انسانی شود. از این رو، بازاندیشی در این حوزه ضروری است که با تکیه بر مفاهیم استقلال فردی مفهومی است که با الزام حفظ و کرامت انسانی پیوند خورده است. پیشنهاد میشود قانونگذار و محاکم قضایی، با پذیرش استقلال فردی به عنوان یکی از معیارهای تشخیص عدم تمکین، رویکردی متعادل بر اتخاذ کنند تا هم بنیان خانواده حفظ شود و هم حقوق فردی زوجین مورد حمایت قرار گیرد. نهاد خانواده در حقوق ایران به عنوان یکی از بنیادی ترین نهادهای اجتماعی و فرهنگی پررنگ می‌شود. پیشنهاد میشود قانونگذار و عرف قضایی تقویت شکل گرفته است که تمکین بعنوان یکی از مفاهیم حقوقی ایران است که همواره با ضمانت اجرایی چون سقوط نفقه و امکان الزام قضایی همراه بوده است. این ضمانت اجرا که ریشه در فقه امامیه دارد مبتنی بر درک نسبی از نقش‌ها و تکالیف زوجین است که در اعمال حق مشروع استقلال فردی مفهومی است که مستقیماً با اراده، اختیار و کرامت انسانی پیوند خورده است. پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی، انتقادی به پذیرش خسارت‌های ناشی از عدم تمکین در پرتو استقلال فردی می‌پردازد و این فرضیه را مطرح می‌کند که عدم تمکین در همه موارد آرزوها تفکیک تکالیف زناشویی نبوده و در برخی موارد می‌تواند جلوه‌ای از اعمال حق مشروع استقلال فردی باشد، و به اینک اشاره دارد که علاوه بر الگوی تفکیکی عدم تمکین، در تبیین تفاوت حق و تکلیف و نشان دادن این نکته است که تلقی فهمی به عنوان تکلیف مطلق، ناشی از اشتباه مفهومی میان حقوق فردی و تکالیف زناشویی با حقوق فردی زوجین و الزامات قانونی ناشی از ازدواج است. روش توسعه یافته بر مبنای تحلیل تجربی و مطالعات کتابخانه‌ای و مقالات علمی انجام شده است. یافته‌های شآن میدهد که نظام حقوقی ایران در برخورد با عدم تمکین، بیشتر رویکرد تکلیف را بر حقوق فردی زن و شوهر با رویکردی متوازن و انسان محور است.



## References

1. Antiqadi, O. S. H. (2011). *Madani Law*. Tehran: Mizan Publications. **[In Persian]**
2. Asadi Hosseini, K., & Mehdi, A. (2025). Contractual Guarantee in Spousal Relations and Review of the Concept of Nushuz. *Research Journal of Family Law*, 14(1). **[In Persian]**
3. Ghasemi, H. (2017). Legal Analysis of Nushuz and its Effects in Iranian Law. *Journal of Family Law*, 6(20). **[In Persian]**
4. Ghasemi, H. (2017). Legal Analysis of Compliance and Dowry in Light of Human Rights. *Journal of Fiqh and Islamic Law*, 10(2). **[In Persian]**
5. Ghorbani Ziksari, A. (2008). *Sharizat Research Method*. **[In Persian]**
6. Haery, S. (2020). Critical Review of Legal Approaches to Compliance and Nushuz in Iranian Family Law. *Journal of Family Law and Social Developments*, 7.
7. Hashemi, S. M. (2018). Critique and Review of Civil Liability for Non-Compliance, Based on Fiqh and Islamic Law. **[In Persian]**
8. Hosseini, Z. (2013). Woman's Individual Independence in the Iranian Legal System, Which Necessitates Adherence to Sharia and Legal Principles. **[In Persian]**
9. Jafari, M. (1997). Doctrines and Challenges of Human Rights. *Journal of Legal Research*. **[In Persian]**
10. Khalili, M. (2017). Fiqh and Legal Analysis of the Concept of Nushuz in Iranian Family Laws. *Journal of Fiqh and Islamic Law*, 15(4). **[In Persian]**
11. Karimi, L. (2021). Analysis of Non-Compliance Guarantees in Light of the Principle of Prohibition of Abuse of Rights. *Quarterly Journal of Private Law*, 5(1). **[In Persian]**
12. Karimi, L. (2021). Preliminaries of Executing Financial Non-Compliance based on Hassani's Justice. *Journal of Women and Family Law Studies*, 6(10). **[In Persian]**



13. Moallei, S. H., & Emami, S. (2015). A Brief on Family Law. Tehran: Mizan Publications. **[In Persian]**
14. Mohammadi, A., & Rezaei, S. (2016). Supports Arising from Breach of Marital Duties. Journal of Family Law Research, 1. **[In Persian]**
15. Moghadam Damad, M. (2012). Fiqh Rules in Family Law. Tehran: Nashr-e Ney. **[In Persian]**
16. Mousavi Bojnordi, S. M. (1997). Human Rights and Human Dignity in Fiqh and Iranian Law. First Edition. Tehran: University of Tehran Publications. **[In Persian]**
17. Mohammadzadeh, A. (2021). Legal Principles of Individual Independence in the Iranian Family System and the Need for Reforms. Quarterly Journal of Women and Family Law Studies, 20. **[In Persian]**
18. Rahimi, M. (2019). Re-examining the Concept of Compliance in Light of Human Rights. Journal of Family Law Research, 7. **[In Persian]**
19. Shaverdi, Y. (2018). Legal Examination of Civil Liability Arising from Non-Pecuniary Obligations in Family Relations. Quarterly Journal of Private Law, 12. **[In Persian]**
20. Shahidi, M. (2014). Application of Rights and Enforcement in the Islamic World. Tehran: University of Tehran Publications. **[In Persian]**
21. Talaei, Z. (2020). Critical and Analytical Review of Legal Guarantees Regarding Compliance and Human Rights. Journal of Human Rights and Social Justice, 8. **[In Persian]**
22. Taghavi, R. (2012). Family Law. Tehran: Mizan Publications. **[In Persian]**
23. Yousefi, H. (2018). Review and Critique of Civil Liability Arising from Non-Compliance, Based on Fiqh and Islamic Law. **[In Persian]**